

Ismoiljonov Shuxratjon Boymirza o'g'li
Namangan davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti
Gmail: mcsbukhrat@gmail.com
Tel: +998 93 913 76 16
UO'K 37.025.7:373.1

IJOD VA UMUMTA'LIM MAKTABLARINING INGLIZ TILI DARSLIKLARIDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHGA DOIR MATERIALLARNING BERILISHI

Annotatsiya. Maqolada ijod va umumta'lim maktablarining ingliz tili darsliklarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish materiallari tahlil qilinadi. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga tahlil qilish, savol berish va ma'lumotlarni baholash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Maqolada darsliklar o'rtasidagi farqlar, tanqidiy fikrlashga oid topshiriqlar va ularning ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kelajakda darsliklarni yaratishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali yondashuvlar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, ijod maktablari, umumta'lim maktablari, ingliz tili darsliklari, ta'lim metodlari, o'quv jarayoni, o'quvchilarning fikrlash ko'nikmalari, ta'lim sifatini oshirish.

Исмоилджонов Шухратжон Боймирза угли
Докторант Наманганского государственного института иностранных языков
Gmail: mcsbukhrat@gmail.com
Tel: +998 93 913 76 16

ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ МАТЕРИАЛАМИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В АНГЛИЙСКИХ УЧЕБНИКАХ ТВОРЧЕСКИХ И ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Аннотация. В статье анализируются материалы по развитию критического мышления в учебниках английского языка для творческих и общеобразовательных школ. Критическое мышление помогает учащимся развивать навыки анализа, задавать вопросы и оценивать информацию. В статье рассматриваются различия между учебниками, основные мыслительные задачи и их влияние. Также рекомендуются практические подходы к развитию критического мышления в будущих учебниках.

Ключевые слова: критическое мышление, школы креативности, общеобразовательные школы, учебники английского языка, образовательные методы, образовательный процесс, мыслительные навыки учащихся, повышение качества образования.

Ismoildjonov Shukhratjon Boymirza ugli
PhD student at Namangan State Institute of Foreign Languages

PROVIDING MATERIALS FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN ENGLISH TEXTBOOKS OF CREATIVE AND GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Annotation. *The article dissects the materials for developing critical thinking in English language textbooks for creativity and general public schools. Critical thinking is a vital skill that equips students to analyze, question, and evaluate information. The article scrutinizes the differences between textbooks, essential thinking tasks, and their impact and presents practical and feasible approaches to foster critical thinking in future textbooks. These approaches are designed to be implementable in real-world educational settings, offering a hopeful outlook for the future of education.*

Keywords: *critical thinking, creativity schools, general public schools, English language textbooks, educational methods, educational process, students' thinking skills, improving the quality of education.*

Kirish

Chet tilini o'rganish jarayonida inson aqlining faoliyati bevosita kuzatilmaydi. O'quvchi mavzuni o'ziga xos tarzda qabul qiladi. Misol uchun, yuqori sinf o'quvchilarda (16-18 yosh) dunyoqarash va tuyg'ularni tushunishga bo'lgan qiziqish ortadi. Ular boshqa mamlakat madaniyatini o'rganib, o'z madaniyatlari bilan solishtiradilar. Sinflar yuqorilab borishi bilan, o'quvchilar tanqidiy mulohaza yuritadi, taqqoslaydi va muammolar bo'yicha savollar beradi.

Tajriba ko'rsatadiki, darsdan tashqari hayotiy hodisalar yoki kinolar muhokama qilinganda o'quvchilar erkin fikrlay boshlaydi. Bunday vaziyatlarda ularning o'z imkoniyatlaridan ko'proq narsani bilishi aniqlanadi. Dars jarayonida o'quvchilarni qiziqtiradigan, ularni o'ylantiradigan mavzular va turli savol-topshiriqlar bunday faollikka asos bo'ladi. O'quvchilarning ruhiy ochilishi ularni ma'naviy kamolot sari yetaklaydi.

O'qituvchi tomonidan tayyor bilimlar berilishi o'quvchini mustaqil fikrlashdan uzoqlashtiradi. Bunday ta'lim ijodiy tafakkurni talab qilmaydi, natijada

o'quvchi iste'molchiga aylanadi. Bir necha yil shu tarzda o'qitilgan bola mustaqil faoliyat yuritish qobiliyatini yo'qotadi.

Tanqidiy tafakkur insonning mustaqil fikrlash tarzi bo'lib, u axborotlarni idrok etish, tahlil qilish va bashorat qilishga asoslanadi. Bu jarayon kuzatish, qiyoslash, va ijodiy yondashishni o'z ichiga oladi. Bu darsning xuddi shunday davrlariga to'g'ri keladi:

- Tayyorlov bosqichi –bu o'z navbatida undash bosqichi ham hisoblanadi.
- Yangi hodisalarni idrok etish bosqichi – bu fikrlash yoki ularni amaliyotga tatbiq etish davri hisoblanadi.
- Axborotlarni o'zlashtirish bosqichi – bu tahlil qilish bosqichi hamdir.

Jadval. 1. Ingliz tili darslarida o'quvchilarni tanqidiy fikrlash asosida berilgan mavzuga tanqidiy baho berishga o'rgatish bosqichlari va ularning vazifalari

Bosqichlar	Vazifalari
Undash	Moyillik hosil qilish; yangi axborotlar bilan ishlashga undash, yangi mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish. Axborot berish; mavzuga oid bilimlarni yuqori darajada o'zlashtirish. Aloqaga kirishish; ziddiyatlarga bormasdan o'zaro fikr almashinish.
Mavzu mazmunini idrok qilish	Axborot berish; mavzu mazmuni haqida yangi axborotlarga ega bo'lish. Tizimga solish; o'zlashtirgan axborotlarni tasniflash. Mayllar hosil qilish; mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish.
Tahlil	Muloqotga kirishish; o'rganilayotgan yangi mavzu haqida o'zaro fikr almashish. Axborot berish; yangi bilimlarni egallash. Mayllar hosil qilish; axborot ko'lamini kengaytirishga undash. Baholash; yangi axborotlar bilan mavjud bilimlarning o'zaro muvofiqligini ta'minlash, o'z nuqtayi nazarini ishlab chiqish, mavzudagi voqea xodisalar va karakterlar xatti-harakatini baholash.

Adabiyotlar tahlili

Ta'lim muassasalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning, ayniqsa til o'rganishning markaziy yo'nalishiga aylandi[1]. Axborotni tahlil qilish, baholash va asosli xulosalar chiqarish uchun sintez qilish qobiliyati sifatida tavsiflangan tanqidiy fikrlash talabalarning zamonaviy dunyoda samarali ishtirok etishlari uchun juda muhimdir. Ingliz tilini o'rganish kontekstida

bu ko'nikmalarni rivojlantirish nafaqat tilni o'zlashtirish, balki mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun ham ahamiyatlidir.

Tanqidiy bahoga yo'naltirilgan darslar an'anaviy darslardan farq qiladi. Bunday darslarda o'quvchilar faol subyekt sifatida mavzuga ijodiy yondashadilar[2]. Ular matnni o'qiydi, so'zlab beradi, tahlil qiladi, munozara yuritadi va mustaqil fikrlarini bildiradilar. Bu jarayon ularda tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi. O'qituvchi esa muvofiqlashtiruvchi rolni bajaradi.

Chet til o'qitish metodikasida dars mazmuni va shakli muhim o'rin tutadi. Ingliz tili darslari ma'ruza, seminar, kompetensiyaga mos mashg'ulotlar, debatlar, yozma ishlar kabi turlarga ega[3]. Har bir dars turi ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan[4]

Chet til darslarining turli tipologiyalari tadqiq etilgan bo'lsa-da, o'qitish maqsadlari va metodlarini chuqur o'rganish hali ham dolzarb hisoblanadi. Har bir dars turi o'ziga xos metodik yondashuvlarni talab qiladi.

Quyida biz uzluksiz ta'limda foydalanilayotgan darsliklar va o'quv materiallarini umumta'lim maktablari va ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari tarkibiga kiruvchi ijod maktablari ko'rinishida farq va o'xshash taraflarini sinchiklab o'rganib chiqamiz.**Tadqiqot metodologiyasi**

Ushbu tadqiqotda umumiy va ijodiy maktablar uchun ingliz tili darsliklarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan materiallar qanchalik ta'minlanganligini tekshirish uchun qiyosiy tahlil tadqiqot metodologiyasidan foydalaniladi. Tadqiqot loyihasi kontentni tahlil qilish, darsliklarni baholash va ekspert xulosalarini o'z ichiga oladi.

Tadqiqotda qiyosiy vaziyatni o'rganish usuli qo'llaniladi. Ijodiy maktablarda ham, umumta'lim maktablarida ham qo'llaniladigan ingliz tili darsliklari namunasi tahlil qilinadi va ularning tanqidiy fikrlash mazmuni baholanadi.

Kontentni tahlil qilish uchun maqsadli tanlab olish strategiyasi qo'llanildi. Umumiy va ijodiy maktablarning keng qo'llaniladigan darsliklari tanlab olindi. Har bir turdagi maktabdan kamida beshta darslik kiritildi, ular turli sinflarni

qamrab oladi (masalan, 6–12-sinflar). Tanlov joriy o'qitish amaliyotiga mosligini ta'minlash uchun so'nggi besh yil ichida nashr etilganlarga e'tibor qaratildi.

Ma'lumotlar sifatli javoblar uchun tematik tahlil va darslik mazmuni uchun kontent chastotasi tahlili yordamida ko'rib chiqiladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun taqdim etilgan materiallardagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash uchun natijalar ikki turdagi maktablar bo'yicha taqqoslanadi.

Ushbu tadqiqot tanqidiy fikrlash materiallarini ingliz tili darsliklariga integratsiyalashuvini yaxshilash, xususan, ushbu yo'nalishga ega bo'lmagan umumiy maktablar uchun tavsiyalar berishga qaratilgan.

Tahlillar va natijalar

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori bilan tasdiqlangan Davlat Ta'lim Standardlariga muvofiq umumta'lim maktablarida ingliz tili darslari yuqori sinflar uchun haftada 3 soat qilib belgilangan. Darslik uchun esa 72011519C00004 sonli Hamkorlik kelishuvi doirasida Kembrij universiteti nashriyoti va O'zbekiston oliy ta'lim dasturi va AQSh Xalqaro taraqqiyot agentligining Markaziy Osiyodagi vakolatxonasi (Cambridge University Press va Uzbekistan education for excellence program hamda the United States Agency for International Development's Central Asia Office under Partnership Agreement 72011519C00004) hamkorligi tomonidan nashr etilgan "Prepare" nomli kitoblar majmui: o'qituvchi kitobi, o'quvchi kitobi va mashqlar kitobi (teacher's book, student's book and workbook) tashkil etadi.

Ushbu "Prepare" darsligi davlat ta'lim standartida ko'rsatib o'tilgani kabi umumta'lim maktablari 9-sinf o'quvchilari uchun qo'yilgan A2 ya'ni chet tilini o'rganishning tayanch darajasi sifatida qabul qilingan. Ingliz tili o'qituvchilari foydalanishlari uchun tayyorlangan yillik taqvimiy ish rejasi esa butun respublika umumta'lim maktablari uchun bir xildir. Darslikda keltirilisha unda 102 dars, 34 hafta davomida tashkil etiladi. Ushbu kitob 9-sinf uchun 3-darajaga (level 3 B1) chiqish uchun mo'ljallangan. O'quv yili to'rt chorakka bo'lingan bo'lib, har chorakda 2 ta unit imtihoni va 1 ta umumiy imtihon jami 12 ta imtihondan tashkil topgan. Har bir unit o'z ichiga o'qish, yozish, tinglash va gapirish til

qobiliyatlarini, shuningdek, grammatika va lugʻatni rivojlantirish; talaffuz, imtihonga tayyorgarlik, madaniyatlararo tadbirlar va loyihaga asoslangan taʼlimni oladi.

Namuna sifatida 9-sinf ingliz tili darsi I chorak ish rejasini ilova qilamiz:

Jadval 2. Umumtaʼlim maktablari IX sinf ingliz tili uchun taqvimiy ish rejasini

№	Units and lessons	Hou rs	Date		Update		Homework
			9A	9B	9A	9B	
Unit I It's a challenge!							
1	Overview and About you	1					WB page 4
2	About you	1					WB page 5
3	The Duke of Edinburgh's award	1					WB page 6
4	Basic information	1					WB page 7
	Unit II Our changing planet						
5	Weather	1					WB page 8
6	Interesting animals	1					WB page 9
7	Animals of the world	1					WB page 10
8	Yellowstone	1					projects
9	Review	1					revision
10	Exam 1 (Units 1 and 2)	1					revision
Unit III On holiday							
11	Holidays	1					WB page 12
12	Ways of travelling	1					WB page 13
13	Travel tips	1					WB page 14
14	At the hotel	1					WB page 15
Unit IV My place							
15	A new home	1					WB page 16
16	Talking about the past	1					WB page 17
17	Strange houses	1					WB page 18
18	A description of a home	1					WB page 19
19	Accepting other people's opinions	1					projects
20	Review	1					revision
21	Exam 2 (Units 3 and 4)	1					revision
Unit V School							
22	School	1					WB page 20
23	School subjects	1					WB page 21
24	World schooling	1					WB page 22
25	Review (Unit 5)	1					WB page 23
26	Exam 3 (Unit 5)	1					revision
Unit VI Favourite things							
27	Materials	1					WB page 24

Ishlab chiqilgan ish reja, albatta, oʻz oʻrnida Prepare Grade 9 Cambridge University Press darsligiga asoslanib tuzilgan. Quyida esa darslikda koʻrsatilgan reja bilan tanishtiramiz: Darslik 45 minutlik 4-6 darslarga boʻlingan boʻlib, unda vocabulary va grammar kabi asosiy til qismlarini oʻrgatishga qaratilgan. Darslik

yuqori sinf o'quvchilarining speaking, listening, writing, va reading kompetensiyalarini rivojlantirishga e'tibor qaratadi.

Rejada o'quvchilarning "muomala qilish" qobiliyatlarini rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalanilgan:

- Fanlararo o'qitish (*CLIL (Content Language Integrated Learning)*): Tilni matematikaga yoki fanlarga bog'lash orqali til o'rganishni qiziqarli va amaliy qiladi.
- Fikr bildirish (Feedback): O'quvchilarga faoliyatlari haqida foydali ma'lumot berish, xatolaridan saboq olishga yordam beradi.
- Kommunikativ til o'rgatish (*CLT (Communicative Language Teaching)*): Tilni muloqot vositasi sifatida ta'kidlash, grammatika va lug'atni muloqotda qo'llash imkoniyatlarini yaratadi.
- *Kumulativ imtihonlar*: Chorakdagi barcha birliklar materiallarini o'z ichiga oladi.
- *Teskari sinf (Flipped Classroom)*: Uyda mustaqil bajariladigan topshiriqlar orqali sinfda ko'proq faoliyat va hamkorlikka e'tibor qaratiladi.
- *Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning (PBL))*: Loyiha orqali til ko'nikmalarini birlashtirish, o'rganish va muammolarni hal qilish.

Shuningdek, darslikda brainstorming, direct method, audio-lingual method, task-based learning va "Kommunikativ didaktika" metodlari keng qo'llanilgan.

Tanqidiy fikrlash va o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun, masalan, 4-unitdan keyingi "*Life Skills Critical Thinking: Accepting Other People's Opinions*" kabi mashqlar qo'shilgan. Ushbu mashqlar:

- *True Sentences*: O'quvchilar o'z fikrlariga muvofiq to'g'ri yoki noto'g'ri gaplarni tanlashadi.
- *Explain*: O'z fikrlarining sabablarini tushuntirishadi.
- *Discussion*: Juftliklarda so'zlar va savollar orqali fikrlarni muhokama qiladilar.
- *Quiz*: Javoblarni juftlikda solishtiradilar va boshqalardan farqlashga harakat qiladilar.

O'zbekistonning ijod maktablarida ingliz tili darslari haftada 4 soat, yiliga 34 hafta davomida o'tiladi va bu darslar Laser B1 darsligiga asoslangan.

Jadval 3. Ijod maktablari IX sinf ingliz tili uchun taqvimiy ish reja

INGLIZ TILI IX SINFI						
(Jami 136 soat,haftasiga 4 soat)						
No	Darslar tartibi	Bo'lim va mavzu nomi	Soat	Taqvimiy muddat	Rejadagi muddat	Uyga vazifa
I CHORAK						
	Unit I	Family Ties				
1	Lesson 1	Reading. People and relationships.	1			
2	Lesson 2	Grammar: Present Simple and Continuous tenses. Review.	1			
3	Lesson 3	Vocabulary builder. Phrasal verbs with <i>up</i>	1			
4	Lesson 4	Listening	1			
5	Lesson 5	Speaking. Talking about family.	1			
6	Lesson 6	Use of English. Stative verbs	1			
7	Lesson 7	Writing. "An informal letter/ email"	1			
8	Lesson 8	BSB 1 Test (10)	1			
9	Lesson 9	IELTS preparation	1			
	Unit II	The Open Road				
10	Lesson 1	Reading. Transport.	1			
11	Lesson 2	Grammar: The Past tense review.	1			
12	Lesson 3	Vocabulary builder.	1			
13	Lesson 4	Listening.	1			
14	Lesson 5	Speaking: Comparing.	1			
15	Lesson 6	Grammar: Would, used to, be used to.	1			
16	Lesson 7	Writing: An argument essay.	1			
17	Lesson 8	BSB 2 (10)	1			
18	Lesson 9	IELTS preparation	1			
	Unit III	Killing time				
19	Lesson 1	Reading. Hobbies.	1			
20	Lesson 2	Grammar: The Present Perfect tense review.	1			
21	Lesson 3	Vocabulary builder. Idioms.	1			
22	Lesson 4	Listening.	1			
23	Lesson 5	Speaking: Making suggestions.	1			
24	Lesson 6	Grammar: Articles.	1			
25	Lesson 7	Writing: An informal letter.	1			
26	Lesson 8	BSB3 Test (10)	1			
27	Lesson 9	IELTS preparation	1			
	Unit IV	Work wonders				
28	Lesson 1	Reading. Occupations.	1			
29	Lesson 2	Grammar: The Past Perfect tense review.	1			
30	Lesson 3	Vocabulary builder.	1			
31	Lesson 4	Listening.	1			
32	Lesson 5	Speaking: Expressing uncertainty.	1			
33	Lesson 6	Grammar: Comparatives and superlatives.	1			
34	Lesson 7	Writing: A report	1			
35	Lesson 8	BSB 4 (20): Project work: Creating CV and making job interview video	1			
36	Lesson 9	CHSB 1	1			
The end of the first term						Total 36

Darslikdan ko'rish mumkinki, har bir unit (bob)lar hajmiga ko'ra 45 minutlik darslar uchun 7-10 darslarga bo'lib olingan. Laser darsligida ilmiy mavzular va matnlar berilishi ijod maktablarining yuqori sinf o'quvchilarini ijodiy va tanqidiy fikrlashga undaydi. Mashqlar o'quvchilarga dunyo mamlakatlari madaniyati, qonunlari va yashash tarzlarini bilib olish, ularni o'z mamlakatlari bilan taqqoslab, jamoaviy fikr bildirish imkonini beradi. Darslikdagi mashqlar ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradigan metodlarga asoslangan.

“Welcome back!” unitida berilgan “scanning for specific information” mashqi o'quvchilarning kerakli ma'lumotni tez topish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu metod o'qish tezligini oshirish, tafakkur va konsentratsiyani rivojlantirish, analitik fikrlash va konspekt tuzishga yordam beradi. Edvieanto, Risman Munandar va Aris Munandar tadqiqotlariga ko'ra, skanerlash texnikasi o'quvchilarning o'qish qobiliyatini oshirishda samarali bo'lib, o'qishga qiziqishni orttiradi [16,38].

Laser B1 (ijod maktablari maktablarining 9-sinfi uchun tanlangan darslik) da “Get ready to write” deb nomlangan alohida qismi esa, har buir unit yakunida o'quvchilarni tanqidiy va kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir qator metodlardan foydalanilgan mashqlar keltiriladi. Jumladan, darslikning birinchi bobi writing qismida “informal letter”, norasmiy xat haqida, beshinchi bobida esa “formal letter” ya'ni rasmiy xat haqida o'quvchilarni tanishtirib, o'quvchilardan Shelly J. Schmitdga [17,71] ko'ra; yozma mashg'ulotlar o'quvchilarni mavzu bo'yicha chuqur fikr yuritish uchun mo'ljallangan bo'lib, ulardan o'z fikrlarini tartibga solish, dalillar keltirish, turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish va o'quv jarayoni haqida fikr yuritishni talab qiladi. Ushbu tadbirlar talabalarni tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi:

- **Fikrlarni aniqlashtirish:** yozish o'quvchilarga mavhum g'oyalarni aniq ifodalashga yordam beradi.

- **Ma'lumotni tahlil qilish va sintez qilish:** o'quvchilar turli manbalardan ma'lumot to'plab, baholab, birlashtiradilar.

- **Argumentlarni shakllantirish:** yozma ishlar o'quvchilardan pozitsiyani dalillar bilan himoya qilishni talab qiladi, bu tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

- **Mulohaza yuritish:** Reflektiv yozish o'quvchilarga o'z kuchli va zaif tomonlarini baholashga yordam beradi.

Darslikda o'quvchilarni essay, hikoya va maqolalar yozishga undaydigan mashqlar berilgan. Tarixiy jihatdan yozish tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi vosita hisoblanadi. Applebi yozish fikrlashni yaxshilaydi, deb ta'kidlagan, chunki u g'oyalarni aniq ifodalashni talab qiladi. Resnik esa yozuv argumentlar orqali yuqori tartibli fikrlashni rivojlantiradi deb hisoblaydi [12,518].

Yozish kontseptual ta'limni yaxshilash strategiyasi sifatida qo'llanilgan. Dastlabki ish yozish jarayonining rekursiv va aks ettiruvchi tabiati talabalarning bilim olishiga qanday ta'sir qilishi o'rganilgan. Biroq, dastlabki yozishdan o'rganishga qadar bo'lgan xulosalar tadqiqot dizaynlaridagi chalkashliklar va yozish faoliyati va talabalar o'rganish ko'rsatkichlari o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan cheklangan [13,334]. Keyingi ishlar fanlar doirasida yozish o'quvchilarga mazmun va fikrlashni o'rganishga qanday yordam berishiga qaratildi. Xususan, fanlar doirasida yozish chuqur tahliliy fikrlashni talab qiladi, bu tanqidiy fikrlash bilan chambarchas bog'liq [14,204].

Darslikning alohida berilgan "reading" deb nomlangan va o'quvchilarni o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'limida berilgan mashqlardan kuzatishimiz mumkinki, darslik o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga urg'u bermoqda. Masalan, har bir unitning reading qismida; reading for gist(mazmuni uchun o'qish), distinguishing main concepts(asosiy tushunchalarni ajratish), understanding sentence function(gap vazifasini tushunish), deducing meaning(ma'no topish), reading for specific information(aniq ma'lumot uchun o'qish) kabi mashqlari Syaadijah Arifin maqolasida [15, 84] ta'kidlanganidek, o'qish faoliyati o'quvchilarni tanqidiy o'qish jarayonlariga jalb qilish orqali ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini

sezilarli darajada oshirishi mumkin. Tanqidiy o'qish matnlarni tahlil qilish, sharhlash va baholashni talab qiladi, bu esa tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Tadqiqot tanqidiy o'qish strategiyalarini universitet darajasida o'rgatish zarurligini ta'kidlaydi, chunki bu strategiyalar akademik matnlarni yaxshiroq tushunish va baholashga yordam beradi. Tanqidiy o'qishni mashq qilish talabalar o'z tushunish va fikrlash ko'nikmalarini kuchaytiradi, bu esa akademik muvaffaqiyat uchun muhimdir.

Xulosa

O'quvchilarning tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirish bugungi texnologiyalar davrida juda muhim rol o'ynaydi. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga faqat ma'lumotlarni o'zlashtirishni emas, balki ularni tahlil qilish, baholash va qarorlar qabul qilishda mustaqil bo'lishni o'rgatadi. Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlar kengaytirilgan. O'qituvchilar o'zlarining pedagogik yondashuvlarini takomillashtirish orqali o'quvchilarga yanada samarali yordam bera olishlari mumkin.

Ijod va umumta'lim maktablarining darsliklarida tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirish uchun salmoqli materiallar mavjud. Har ikkala maktab turi darsliklarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan turli metodikalar va mashqlarni qo'llash orqali o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish imkoniyatini taqdim etadi. Biroq, ushbu materiallarning samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilardan yanada e'tiborli bo'lish va o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga undash kutiladi.

Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchilar quyidagi tavsiyalarga e'tibor qaratishlari lozim:

Materiallarni moslashtirish: Darsliklarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi materiallarni yanada ko'proq qo'shish, shuningdek, ularni amaliy mashqlar bilan boyitish. Bu o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash va baholash imkoniyatini beradi.

O'qitish metodlarini takomillashtirish: Darslarda tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish uchun innovatsion metodlarni, masalan, guruh ishlarini, debatlarini va ro'l o'ynash mashqlarini kengroq qo'llash. Bu metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularga qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

O'qituvchilarni malakasini oshirish: O'qituvchilar uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish. Bu ularning metodik yondashuvlarini kengaytirish va samaradorligini oshirishga yordam beradi.

O'quvchilarga kengroq imkoniyatlar yaratish: O'quvchilarga tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar, masalan, ilmiy tadqiqotlar va ko'ngilli faoliyatlarni taqdim etish. Bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini oshiradi.

Ilmiy tahlil va sinovlar: Darsliklarni ishlab chiqishda tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi metodlarni sinovdan o'tkazish va ularning samaradorligini ilmiy jihatdan baholash. Bu darsliklarning o'quvchilarga qanday ta'sir qilishini aniqlashga yordam beradi.

O'quvchilarning tanqidiy fikrlash malakalarini rivojlantirishda darsliklar va o'qituvchilarning roli katta ahamiyatga ega. Bu jarayonni samarali tashkil qilish orqali ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning bilim darajasini yanada yuqori darajaga ko'tarish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). Critical Thinking and Pedagogy: A Contemporary View. *Education Journal*, 43(2), 111-128.
2. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
3. Ackerman J. M. The promise of writing to learn. *Writ. Commun.* 1993;10(3):334-370.
4. Ackerman J. M. The promise of writing to learn. *Writ. Commun.* 1993;10(3):334-370.

5. Champagne A., Kouba V., Mintzes J., Wandersee J., Novak J. Assessing Science Understanding: A Human Constructivist View. New York: Academic Press; 1999. Written product as performance measures; pp. 224–248.
6. E.R.Munandar and A.Munandar. Improving students' reading comprehension using scanning technique.
7. Ian J. Quitadamo and Martha J. Kurtz, Learning to Improve: Using Writing to Increase Critical Thinking Performance in General Education Biology
8. Keys C. W. Revitalizing instruction in scientific genres: connecting knowledge production with writing to learn in science. Sci. Educ. 1999;83(2):115–130.
9. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
10. Tomlinson, B. (2013). Applied Linguistics and Materials Development. Bloomsbury Academic.
11. Langer, Judith A.; Applebee, Arthur N. How Writing Shapes Thinking: A Study of Teaching and Learning. NCTE Research Report No. 22.
12. Langer, Judith A.; Applebee, Arthur N. How Writing Shapes Thinking: A Study of Teaching and Learning. NCTE Research Report No. 22.
13. Laser B1 Student's Book, Macmillan Publisher 2013
14. Marzano R. J. Fostering thinking across the curriculum through knowledge restructuring. J. Reading. 1991;34(7):518–525.
15. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 124-sonli "Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartini tasdiqlash to'g'risida" nomli qarori
16. Paziljanova Zulfiya Sabirjanovnaning "Zamonaviy nemis tili darsliklari vositasida talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyasi" Qo'qon 2022
17. Prepare grade 9 Teacher's book Cambridge University Press va Uzbekistan education for excellence program hamda the United States Agency for

18. Rivard L. P. A review of writing to learn in science: implications for practice and research. J. Res. Sci. Teach. 1994;31(9):969–983.
19. Sh.J. Schmidt Using Writing to Develop Critical Thinking Skills.
20. Syaadia Arifin Universitas Muhammadiyah Prof. Dr. Hamka, The Role of Critical Reading to Promote Students' Critical Thinking and Reading Comprehension.
21. Taxonomy of Educational Objectives, Handbook 1: Cognitive Domain. Addison-Wesley Publishing Company. Bloom, Benjamin S. 1956.
22. Thormann, Michael: Konzepte interkulturellen Lernens im Spiegel der Lehrwerkkritik. In: Wazel, Gerhard (Hrsg.): Institut für Interkulturelle Kommunikation: Interkulturelle Kommunikation in Wirtschaft und Fremdsprachenunterricht, Institut für Interkulturelle Kommunikation e.V. (Hrsg.). Frankfurt am Main. Wien u.a.: Lang, S.117. 2001
23. Tulenov J. Hayot falsafasi. – T.: O‘qituvchi, 1997. -B.183.